

L'estudi de la institucionalització de la sociologia a Catalunya (II): un model d'anàlisi i un sistema d'hipòtesis

El estudio de la institucionalización de la sociología en Cataluña (II): un modelo de análisis y un sistema de hipótesis

The study of the institutionalization process of sociology in Catalonia (II): an analytical model and a system of hypothesis

Xavier Gimeno i Torrent
xavier.gimeno@xaviergimeno.net

Data de recepció de l'article: desembre 2008

Data d'acceptació de l'article: maig 2009

Resum

Tota recerca parteix de preguntes que es dirigeixen des d'alguna posició que condiciona el punt de vista a través del qual són formulades. Partint d'aquesta hipòtesi, clàssica de la sociologia del coneixement, aquest escrit intenta suggerir algunes possibles direccions a considerar en emprendre l'estudi de la institucionalització de la sociologia a Catalunya. I, molt especialment, en fer-ho, pretén fomentar el debat a l'entorn d'aquest tema per part de la comunitat sociològica, de manera que aquesta contribució pugui resultar enriquida gràcies a les aportacions de tots aquells i totes aquelles que, des de perspectives diferents i potser amb inquietuds diferents a l'entorn de la mateixa qüestió, no vegin del tot o gens representat el seu punt de vista en aquest treball.

Paraules clau: Catalunya, institucionalització, model d'anàlisi, sistema d'hipòtesis, sociologia.

Resumen

Toda investigación parte de preguntas que se lanzan desde alguna posición que condiciona el punto de vista a través del cual son formuladas. Partiendo de esta hipótesis, clásica de la sociología del conocimiento, este escrito intenta sugerir algunas posibles direcciones a considerar al emprender el estudio de la institucionalización de la sociología en Cataluña. Y, muy especialmente, al hacerlo, pretende fomentar el debate alrededor de este tema por parte de la comunidad sociológica, de manera que esta contribución resulte enriquecida gracias a las aportaciones de todos aquellos y todas aquellas que, desde perspectivas distintas y puede que con inquietudes diferentes en torno a la misma cuestión, no vean del todo o nada representado su punto de vista en este trabajo.

Palabras clave: Cataluña, institucionalización, modelo de análisis, sistema de hipótesis, sociología.

Abstract

Research starts with questions starting to a large extent from tacit assumptions that shape its posing. This article takes into account this hypothesis to provide some directions to con-

sider in the study of the institutionalization process of sociology in Catalonia. The finality of the proposal is to raise the topic for discussion within the sociological community so that the stated suggestions are enriched by contributions from different perspectives of all those disagreeing with viewpoint and ideas fixed in this document.

Key words: Catalonia, institutionalization process, model of analysis, system of hypothesis, sociology.

1. El camp sociològic com a objecte d'estudi: pressupòsits bàsics

A grans trets, la qüestió de la institucionalització de la sociologia a Catalunya pot plantejar-se des de dos punts de vista diferents que poden ser considerats, en certa manera, complementaris. El primer es refereix a la professionalització de la sociologia. Des d'aquest punt de vista cal resoldre els interrogants que planteja la inserció de la figura del sociòleg en la societat catalana. Però aquesta qüestió no pot resoldre's satisfactòriament sense ser replantejada en uns altres termes sociològicament més pertinents. Es tracta, així, de lligar la història social de la institucionalització de la sociologia a Catalunya amb els processos socials, polítics, demogràfics, econòmics, etc., que han dibuixat la fessomia de Catalunya durant el procés d'institucionalització de la sociologia. Sota aquesta perspectiva es parteix d'una triple hipòtesi que proposa que el procés d'institucionalització està íntimament connectat amb 1) el procés de conquesta de les llibertats que té lloc durant les darreres etapes del franquisme (Álvarez-Uría i Varela, 2000, p. 51-52; Picó, 1987, p. 62), amb 2) «les contradiccions del capitalisme tardà que afecten una societat en vies d'industrialització i modernització» (Picó, 1987, p. 62) i amb 3) el «problema històric d'opressió cultural (nacional)» (Picó, 1987, p. 62), percebut, des de Catalunya, amb certa preocupació per part d'alguns sociòlegs (Giner, 1979, p. 19-21).

Com apunten aquestes tres hipòtesis, el procés es caracteritza per la seva doble direccionalitat, és a dir, les condicions del context social afecten el procés d'institucionalització de la sociologia a Catalunya —un exemple d'això pot ser vist en les dificultats que certa sociologia va patir a l'hora de ser acceptada per les autoritats franquistes (*Papers*, 1993, p. 121-124)—, però aquest procés també intenta incidir sobre el context social, modificant-lo —un exemple clar d'això podria ser vist en la utilització de la sociologia com a forma de contestació política o com a forma de resposta a l'«opressió nacional» (*Papers*, 1993, p. 121-124). És a dir, abordar l'estudi de la sociologia a Catalunya requereix entendre que la sociologia és una pràctica social producte d'un context social, i que, per tant, canvia d'acord amb aquest, perquè està exposada als condicionaments socials (Bourdieu, 2001, p. 168-169). Però, a la vegada, la sociologia, com a pràctica social que és, contribueix, també, a fer que el context social canviï d'una manera molt particular: com a forma de lluita simbòlica és una eina per a la transformació social (Picó, 1987, p. 76), ja que tota sociologia és un instrument que contribueix a la producció de definicions de la realitat (Bourdieu, 2001, p. 139, 172-173) que són posades en joc en la lluita per la conservació o la transformació de la realitat.

Subjacent a les anteriors tres hipòtesis també apareix el fet que s'estableixen certes *relacions funcionals* (Elias, 1999, p. 90-93, 151-153) entre els diversos agents que participen, directament o indirectament, en el procés d'institucionalització. En aquest sentit cal escatir quins són els lligams existents entre els productors de símbols de la realitat (els sociòlegs) que tenen el poder per dir «com són les coses» i els agents polítics que usen els coneixements que produeixen els sociòlegs per a les seves pròpies finalitats en la lluita per la conservació o la transformació de la realitat. En la secció 2 s'apuntaran algunes hipòtesis sobre aquestes relacions funcionals entre grups de productors i agents polítics.

Aquestes relacions funcionals representen, per tant, les relacions que s'estableixen entre la sociologia i el poder. Més concretament, es refereixen a la *jerarquia de relacions territorials* (Torns, 1986, p. 18; 1989, p. 176-177) —de dominació/subordinació— establertes entre la sociologia i el poder. Per al cas d'aquesta recerca aquests agents principals que impulsen, des de fora de l'àmbit de la sociologia, la sociologia com a forma de lluita simbòlica seran identificats, tal com és assenyalat per diversos autors

(Estruch i Cardús, 1984, p. 41; Noguera *et al.*, 1996, p. 407-408; Álvarez-Uría i Varela, 2000, p. 109-110), amb «Espanya» i «Catalunya». En la secció 3 s'apuntaran hipòtesis més detallades en aquest sentit.

2. El model d'anàlisi i el sistema d'hipòtesis plantejat

Dos requisits són importants a l'hora d'emprendre aquesta recerca. El primer, la necessitat de considerar tots els punts de vista implicats en el procés a estudiar i l'exigència d'incloure, també, les relacions que s'estableixen entre aquests diversos punts de vista (Bourdieu, 2001, p. 184-187; Elias, 1999, p. 147-154). El segon, considerar les divisions en l'espai social —que són a l'origen d'aquests diferents punts de vista— que poden conduir a la institucionalització d'una sèrie de desigualtats a través de l'establiment de determinats processos de categorització social (Tilly, 1998).

Des d'aquesta òptica, i amb relació als tres eixos analítics que seran considerats a l'hora de dur a terme la recerca, apareixen diverses classificacions de grups de productors, d'agents socials i de pràctiques científiques. Aquests eixos analítics que conformen l'esquelet del model d'anàlisi a incorporar seran explicats a continuació. També a partir d'ara s'explicitaran les hipòtesis relatives a aquestes classificacions de grups de productors, d'agents socials i de pràctiques científiques.

El primer eix d'anàlisi és l'afiliació científica i institucional en el camp sociològic dels agents productors. És a dir, es refereix a «qui fa sociologia i d'on ve» i, per tant, a l'oferta de produccions sociològiques (Poupeau, p. 23). El que capta aquest eix no acaba essent més que una retraducció científicament més acceptable de les filies i de les fòbies polítiques i socials dels diversos agents implicats en l'oferta de béns de legitimitat sociològics —Isabelle Kalinowski (2004) ha provat la robustesa del model que ofereix Max Weber (en els seus estudis sobre sociologia de les religions) de cara a comprendre la dinàmica dels camps de producció simbòlica, dels quals el camp sociològic n'és un. Diversos dels indicadors que farien referència a aquest primer eix analític serien: els subjectes d'investigació i la seva adscripció institucional en el camp científic; els mitjans de difusió relacionats directament amb el treball dels agents productors (revistes científiques, però no només aquestes —més endavant es parlarà d'aquest tema); la trajectòria acadèmica i professional, la categorització social i la trajectòria social dels subjectes productors; els conceptes explicatius adoptats, considerats amb re-

1. De cara a estudiar la categorització social i la trajectòria social cal considerar principalment quatre variables: la *classe social*, el *circuit de pertinença i de referència*, el *gènere* i l'*edat*. En aquest sentit és molt important obtenir informació relativa als mons socials en què es duu a terme el procés de *socialització primària* (Berger i Luckmann, 1996, p. 183-194). Es fa indispensable recórrer a aquestes variables i a la lectura (externalista) que s'hi associa pel fet que —ja sigui des del punt de vista de l'agent socialitzat (*habitus*) com de la banda del sistema de relacions objectives (*camp*), en camps tan altament selectius com el científic (i el camp sociològic a Catalunya no n'és l'excepció)— tant els mecanismes disposicionals (o «motivacionals») (*libido sciendi* o *illusio*) com les *expectatives-exigències* del camp, que són dos dels components essencials del *dret d'admissió* en un camp (Bourdieu, 2001, p. 101-104), operen i es basen en el reforç de disposicions originades fora del camp científic en edats anteriors a l'entrada en les institucions científiques. Tal com afirma Norman W. Storer (1966, p. 24) parlant d'aquest tema: «I, at least, find it difficult to assume that such a central motivation in a man's life must come primarily from what he has been taught after the age of eighteen». Per altra banda, a més, aquestes variables seran fonamentals, especialment la classe social, en tant que s'hipotitza que el sòcol sobre el qual s'assentaran les *relacions funcionals d'intercanvi* (o relacions polítiques) que s'establiran entre els sociòlegs i els seus clients seran precisament les relacions de classe, que significaran la relació entre agents amb uns mateixos *principis de visió i de divisió* (*orquestració dels habitus* o *afinitat d'habitus*) i la *concessió arbitrària*, a partir d'aquestes *simpaties d'habitus, de recursos necessaris d'ús preferent* a aquells que en gaudeixin.

Però està clar que per entendre aquest procés també cal entendre la trajectòria posterior, bàsicament acadèmica (Bourdieu, 2001, p. 102). Així, a l'hora d'estudiar la trajectòria acadèmica és molt important posseir informació relativa al procés de *socialització secundària* (Berger i Luckmann, 1996, p. 194-205) i al context institucional, social i històric en què té lloc aquest procés (ja que es parteix de la hipòtesi que el procés d'institucionalització de la sociologia està íntimament connectat amb el procés de conquesta de les llibertats que té lloc durant les darreres etapes del franquisme). Així, segons Fernando Álvarez-Uría i Julia Varela (2000, p. 14-15, 51-52, 78-79), és molt important tenir en compte el procés de socialització professional, intel·lectual o secundària, les característiques de les institucions on es duu a terme aquest procés (i, per tant, la posició que les diferents classes de sociòlegs ocupen en l'estructura ocupacional, que vindrà marcada per aquestes característiques institucionals) i el grau d'oposició dels sociòlegs al règim franquista.

lació als sistemes teòrics en què s'insereixen; les metodologies emprades; els objectes d'estudi i les problemàtiques tractades; i les *subdisciplines* i les *especialitats* cultivades (Chubin, esmentat per Bourdieu, 2001, p. 128). En general, en l'anàlisi d'aquest primer eix és important l'estudi dels *contextos de formació* (institucions educatives i formació acadèmica), *de descobriment* i *de justificació*.

Pel que fa a la classificació dels productors de sociologia arran de la consideració d'aquest primer eix, s'hipotitza que podria ser adequat considerar quatre *mons socials* quan comencen a produir-se els primers moviments pel que fa a la institucionalització de la sociologia a Catalunya (aproximadament durant la dècada dels seixanta): el de la «sociologia progressista d'arrel catòlica» (Casañas, 1989, p. 295; Busquets, 1993, p. 38, 40, n. 11; Bonal, 1996, p. 397, 399, 401-402; ICESB, 1974, 1979; Carrasco, 1980; Vendrell, 1986; Estivill, 2008, p. 6), el de la «sociologia marxista» (Estruch *et al.*, 1979, p. 452-453; Picó, 1987, p. 62), el de la «sociologia acadèmica» (Álvarez-Uría i Varela, 2000, p. 70, 79, 89-95; Busquets, 1993, p. 37-38; *Papers*, 1993, p. 115, 118; Alsius, 1974; Crespán, 1974), i el de la «sociologia oficialista» (Álvarez-Uría i Varela, 2000, p. 71-72, 79, 96-103; Torns, 2003, p. 2; Busquets, 1993, p. 39; Estruch *et al.*, 1979, p. 455; Crespán, 1973; *Papers*, 1993, p. 123-124). Els dos darrers universos socials són directament promoguts per l'Estat franquista (Estivill, 2008, p. 6).

La influència de 1) la sociologia acadèmica espanyola es deixa sentir a Catalunya a través de Salustiano del Campo i Enrique Martín López, que ocuparen la càtedra de sociologia de la Universitat de Barcelona de 1962 a 1967, i de 1967 a 1976, respectivament. Al voltant de Del Campo s'hi aplegaren figures indispensables per a la institucionalització de la sociologia a Catalunya com ara Juli Busquets, i es van oferir, a més, oportunitats (principalment de cara a la publicació de treballs) a sociòlegs tan influents com Salvador Giner o Joan Estruch. Pel que fa a Martín López, va impulsar la carrera de sociòlegs com Carlota Solé (Busquets, 1993, p. 37-38). La influència de 2) la sociologia oficialista sobre el camp sociològic català es deixa sentir a través de l'acció de l'Institut de Ciències Socials (creat el 1963 i dirigit per Jordi Xifra), de l'Escola de Sociologia de la Diputació de Barcelona (creada posteriorment), i de la *Revista de Ciencias Sociales de la Diputación de Barcelona* (Torns, 2003, p. 2; Busquets, 1993, p. 39; Estruch *et al.*, 1979, p. 455). D'altra banda, la influència de la sociologia espanyola sobre el procés d'institucionalització de la sociologia a Catalunya també s'ha fet sentir d'altres maneres. 3) En aquest sentit és esmentat de passada el protagonisme de sociòlegs com Amando de Miguel al llarg d'un procés no massa conegut: la creació del Departament de Sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona (*Papers*, 1993, p. 115, 118). Aquests tres exemples refermen la hipòtesi que afirma que no és possible entendre el procés d'institucionalització de la sociologia practicada des de Catalunya sense fer referència explícita i directa a la sociologia practicada «des d'Espanya», ja que aquest procés depèn en gran part de l'Estat espanyol i de la sociologia practicada a l'entorn d'aquesta òrbita (Álvarez-Uría i Varela, 2000, p. 109-110).

El segon eix és l'afiliació política i la posició en el camp del poder dels agents demandants. D'aquesta manera, aquest eix intenta captar «qui encarrega i sufraga béns sociològics»; és a dir, la demanda de sociologia (Poupeau, p. 23). Es podrien considerar diversos indicadors en aquest sentit. Exemples: subjectes comandataris i adscripció institucional, trajectòries històriques, filosofies dominants i concepcions eticomorals, i interessos socials i problemàtiques pràctiques. En general, en l'estudi d'aquest segon eix és important l'estudi dels *contextos d'aplicació* i *de presentació*.

Pel que fa a aquest eix, cal considerar que els principals àmbits en els quals es pot situar els clients que encarreguen i se serveixen de la sociologia són tres (Álvarez-Uría i Varela, 2000, p. 79, 122): l'Estat, el mercat i la societat civil; tot i que cal hipotitzar que, possiblement, el paper del mercat, a Catalunya, sigui ben secundari. Més aviat es parteix de la hipòtesi que 1) la societat civil (determinats integrants de la societat civil catalana que cal identificar adequadament) serà un àmbit que tindrà un especial interès en el procés d'institucionalització de la sociologia a Catalunya, i que aquest àmbit s'oposarà a 2) l'Estat (a determinats individus, grups i institucions que seran identificats amb Espanya i amb l'Estat espanyol) que també tindrà un especial interès en aquest procés. Cal pensar també que 3) aquesta relació d'oposició marcarà fortament el procés d'institucionalització de la sociologia, la lògica de funcionament del camp sociològic a Catalunya i el seu model de relacions global en el llarg termini.

El tercer eix és l'autonomia del camp sociològic, i vindria a captar la relació entre els altres dos eixos. Però no és possible parlar d'autonomia sense analitzar les pràctiques concretes. En aquest sentit es poden considerar fonamentalment quatre pràctiques sociològiques que són plenament operatives en el cas de la sociologia de Catalunya: la «ciència fonamental», la «ciència aplicada» (Estruch i Cardús, 1984, p. 47-50), la «divulgació» i els «dictàmens-assessorament tècnic/informes sociològics» (Cardús, 2002, p. 15; Álvarez-Uría i Varela, 2000, p. 85-86). Aquesta conceptualització és paral·lela —des del punt de vista del contingut (la denominació de les pràctiques varia i no s'assumiran les etiquetes que emprà Boudon sinó les pròpies)— a la que emprà Raymond Boudon a l'hora de proposar una classificació de les pràctiques sociològiques que s'han donat al llarg de la història de la sociologia (Boudon, 2004, p. 216-223). Aquest analista distingeix quatre possibles pràctiques sociològiques que es corresponen amb quatre tipus ideals: el *cognitiu* o *científic* (ciència fonamental), el *crític*, *compromès* o *militant* (ciència aplicada), l'*estètic* o *expressiu* (divulgació) i el *descriptiu* o *de consultoria* (dictàmens, assessorament tècnic, informes) (Boudon, 2004, p. 222).

Cap d'aquestes quatre pràctiques té el privilegi de posseir el monopoli de l'autonomia científica ni de la científicitat. En aquest sentit, tan autònoma pot ser la recerca fonamental com l'aplicada, ja que, pel que fa al grau d'autonomia, aquestes dues formes de fer ciència no tenen perquè oposar-se (Bourdieu, 1997, p. 48-52). D'altra banda, tal com mostren Fernando Álvarez-Uría i Julia Varela (2000, p. 120-121), el respectiu grau de científicitat i d'autonomia de la sociologia de consultoria (informes sociològics) ha disminuït al llarg del període 1965-1990 a Espanya. Això significa que ni l'autonomia científica ni la científicitat són «donats per descomptat» que s'associen positivament o negativament amb cadascuna d'aquestes pràctiques. Així, del que es tracta és d'analitzar concretament, per a cada pràctica i per a cada moment històric, les condicions que afavoreixen o obstaculitzen l'autonomia i la científicitat de cadascuna d'aquestes pràctiques per al cas de la sociologia a Catalunya.

En general, es pot considerar que aquest tercer eix és, en realitat, una forma d'abastar la relació entre els altres dos; és a dir, és una forma de captar la capacitat de control que o bé els oferents o bé els demandants tenen en relació amb els béns produïts pel camp sociològic. Una possible estratègia a l'hora de mesurar aquesta capacitat de control consisteix a copsar la capacitat que té el camp de redefinir (Merton, 1973, p. 82-83), en termes científicament pertinents (lògica científica), les «preguntes» (demandes) que fan els demandants (en aquest cas, clients externs al camp), que aquests adrecen als científics sempre des de la lògica imperant en l'àmbit en què se situen (lògica política, econòmica, social, etc.), i que constituïran la base de moltes de les recerques dels científics professionals (Bourdieu, 1997, p. 15-16), els quals obtindran així finançament i altres recursos que els permetran fer recerca.

Però la capacitat de redefinició o retraducció no és independent del capital científic que posseeixen els científics. Hi ha dues espècies de capital científic: el *capital científic institucional* (o polític), i el *capital científic pur* (Bourdieu, 1997, p. 28-31). L'autonomia de la ciència depèn de: 1) la relació entre aquestes dues espècies de capital i 2) la capacitat del camp a l'hora de produir, distribuir i reproduir aquestes dues menes de capital científic. Tant la relació entre aquestes dues espècies de capital com la relació d'aquests capitals amb l'autonomia científica són qüestions complexes (Bourdieu, 1997, p. 31-35).

En aquest sentit, cal apuntar que el camp sociològic es caracteritza per una autonomia molt feble (Bourdieu, 2001, p. 95, 96-97, 170-173), i és possible que el camp sociològic català —per causes que seran apuntades, en forma d'hipòtesi, a la secció 3— sigui molt menys autònom del que caldria esperar. Així, cal pensar que la divulgació científica serà especialment important (potser, molt important) en l'àmbit de la sociologia catalana² i que aquesta pràctica es farà des de mitjans de gran difusió (o no especialitzats) com la ràdio, la televisió o la premsa (revistes, llibres i diaris) (Couldry, 2003, p. 656-657), i des d'altres mitjans que operen en el cas del camp sociològic català i que cal investigar³ (Couldry, 2003, p. 670, punt 1). S'hipotitza que la divulgació tindrà una gran im-

2. La pertinència de la formulació d'aquesta hipòtesi és avalada a Couldry (2003, p. 670-671, punts 1, 2, 3 i 4).

3. Es planteja la hipòtesi que les conferències públiques seran especialment importants pel que fa a aquesta segona forma d'exposició mediàtica.

portància en el camp sociològic català, perquè suposarà una forma d'aconseguir el *metacapital mediàtic* (Couldry, 2003, p. 657, 659, 664-671) que pot proporcionar la possibilitat de transformar aquella espècie de capital simbòlic que és valorat en el camp mediàtic⁴ en l'espècie de capital simbòlic que és necessari i valorat en el camp científic⁵ (Couldry, 2003, p. 668-671): és a dir, proporcionant el capital científic institucional que se sospita que el camp sociològic català no té gaire capacitat de generar de forma autònoma. D'aquesta manera, s'hipotitza que aquesta «activitat política» dels agents productors serà especialment freqüent en el camp de la sociologia catalana. Es considerarà que aquesta activitat mediàtica (contemplada en un sentit molt ampli) dels sociòlegs és una activitat política en tant que es pressuposa que aquesta serà la forma com es faran visibles i oficials, i donaran, per tant, el seu fruit, les *relacions funcionals d'intercanvi* establertes entre els productors (sociòlegs) i els demandants (clients dels sociòlegs): així els clients aconseguiran la legitimitat científica del seu discurs i del seu punt de vista mentre que els productors aconseguiran una clientela que els necessitarà, justificarà la seva existència simbòlica i els proporcionarà els recursos necessaris (capital científic institucional) per a complir, entre d'altres, aquesta finalitat legitimadora.

3. El problema de l'autonomia del camp sociològic a Catalunya

Recapitulant, l'autonomia del camp en conjunt vindria indicada pel grau relatiu de retraducció o redefinició científica de les problemàtiques que els clients externs adrecen al sociòleg. Aquest fet estaria condicionat per les oportunitats de satisfer les demandes científiques dels clients interns del camp —els mateixos sociòlegs, que exigeixen «explicar sociològicament les coses socials» (Bourdieu, 2001, p. 103)— en relació amb les oportunitats de satisfer les demandes socials, polítiques, econòmiques, etc., dels clients externs al camp. Aquest grau relatiu de retraducció de les demandes no seria independent de la capacitat del sociòleg de negociar amb els clients externs a l'àmbit sociològic la pertinència de les demandes externes. Aquesta capacitat de negociació vindria determinada per: 1) la relació entre els respectius capitals científic pur i científic institucional de què disposa el científic i 2) la capacitat del camp sociològic de generar, distribuir i conservar de forma autònoma els capitals científic pur i institucional (Bourdieu, 1997, p. 65-67).

Però el problema de l'autonomia del camp sociològic a Catalunya presenta una dificultat afegida que constitueix la qüestió central a què ha de donar resposta aquesta recerca: què cal entendre per «camp sociològic català»? I per «capacitat del camp sociològic de generar, distribuir i conservar de forma autònoma els capitals científic pur i institucional»? En la seva formulació original, el problema de l'autonomia del camp científic es resol partint d'un supòsit tàcit que mai s'explicita i que determina clarament la validesa de l'anàlisi i la seva possible aplicabilitat al cas de Catalunya: s'entén per *camp científic* tot aquell camp institucionalitzat en l'àmbit de l'Estat nació. D'aquesta manera, el problema de l'autonomia del camp científic no es manifesta mai com a reivindicació pel control dels circuits en què es produeixen, es distribueixen i es reproduïxen les dues espècies de capital científic, ja que si aquestes dues espècies de capital es produeixen, es distribueixen i es reproduïxen en circuits que són nacionalment autònoms de forma oficialment reconeguda (Estats-nació), només es manifesta el conflicte entre les demandes externes al camp i les demandes científiques del camp, que resol el balanç adequat entre els respectius capitals científic pur i científic institucional (Bourdieu, 1997, p. 31-35). Però per al cas de la sociologia practicada a Catalunya es plantegen tots dos conflictes, que condicionen la percepció i la valoració del camp per part dels agents, la pràctica sociològica dels agents, i el model de relacions operatiu en el camp sociològic ca-

4. Es tracta, principalment, de la visibilitat i el prestigi que el camp mediàtic atorga a determinats agents, portaveus de determinades formes de veure i d'explicar el món que són consagrades com a «possibles», «vàlides» i «oficials» des de diferents «mitjans de comunicació».

5. Ja que «el capital científic és una espècie particular de capital simbòlic» (Bourdieu, 2001, p. 70).

talà, que cal formular que es caracteritza per una forta divisió dels circuits on es produeixen, distribueixen i reproduïxen les dues espècies de capital científic. Sembla que ja hi ha algunes anàlisis que apunten cap a la plausibilitat d'aquesta hipòtesi (Gimeno, 2006, p. 86-92).

Es partirà, conseqüentment, d'una hipòtesi principal que consistirà a afirmar l'alt grau de «politització» en el sentit ordinari del terme» (Bourdieu, 1997, p. 61) (o politització política) (Bourdieu, 1997, p. 65-67) del camp sociològic català. Aquest fenomen —sempre present, ja sigui d'una o d'una altra forma— es manifesta en el seu grau més extrem en l'oposició que s'observa entre els sociòlegs «nacionalistes catalans» del camp sociològic català i els sociòlegs «espanyols» provinents del camp sociològic espanyol (*Papers*, 1993, p. 118; Bonal, 1995, p. 19, n. 4; Estruch *et al.*, 1979, p. 459). Aquest fet ocorre en tant que —considerant com a *estructura de referència* el «circuit sociològic català versió Països Catalans», «que ha de ser necessàriament el propi» de tots aquells sociòlegs que fan sociologia des de Catalunya— els que fan sociologia des del «circuit sociològic català versió espanyola» o des del «camp sociològic espanyol» esdevenen un *grup de referència negatiu* (Merton, 1992a; 1992b). Una altra manifestació d'aquestes oposicions polítiques extremistes, que en aquesta ocasió té una retraducció científica, s'hipotitza que és el fenomen de l'inexistent grau de debat científic que es va palesar clarament en les pàgines de revistes com *Papers* (Marín *et al.*, 1993, p. 81-84, 95). Cal pensar que ambdós fenòmens es relacionen amb l'existència d'un doble circuit en el camp sociològic català: el «camp sociològic català versió Països Catalans» i el «camp sociològic català versió espanyola». Cal investigar convenientment aquests i altres fenòmens, així com també altres possibles manifestacions i retraduccions científiques d'aquestes oposicions polítiques.

Així doncs, seria plausible pensar que l'alt grau de *politització política* del camp sociològic català (especialment intensa i visible en els primers moments de la seva institucionalització) ha suposat la institucionalització d'un model de relacions (polítiques) contrari a l'autonomia científica, del qual els anteriors fenòmens es presumeix que en són alguns indicadors. Això significa que s'ha trasplantat la lògica i el model de relacions propi de l'àmbit polític a l'àmbit científic (Bourdieu, 1997, p. 61). A més, la institucionalització d'aquest model de relacions dins del camp sociològic cal conjecturar que tindrà repercussions pel que fa a les relacions del camp sociològic amb altres camps. Així, també es partirà de la hipòtesi que l'alt grau de dependència política (o *politització política*) i l'alt grau de mediatització (alt grau de dependència del metacapital mediàtic) del camp en relació amb el seu baix grau d'autonomia científica han generat, conjuntament amb l'actuació d'altres factors que cal investigar adequadament, determinats efectes de camp que s'expressen, principalment, en l'àmbit professional i social: l'endogàmia regnant en el camp sociològic, per una banda; i per l'altra, l'amiguisme i els padrinatges (no basats en la competència acadèmica i professional) com a vies per a trobar una feina en un mercat laboral sociològic que es caracteritza, en finalitzar el procés d'institucionalització del camp sociològic català als anys noranta, pel seu tancament i la seva migradesa (Bonal, 1995, p. 26-29). Es podria hipotitzar que aquest tancament i aquesta migradesa del mercat laboral sociològic a Catalunya són el producte de 1) l'alt grau de selectivitat del mercat, basada en els padrinatges i les «cartes de recomanació» (politització del camp), i 2) l'associació d'aquest perfil professional —fenomen afavorit per determinats sociòlegs que s'exhibeixen constantment en els mitjans de comunicació (mediatització del camp)— amb capacitats poc tècniques i gens especialitzades, associació que acaba originant una escassa demanda de sociòlegs per part del mercat de treball.

4. Conclusió

L'esquema de recerca apuntat al llarg d'aquest treball s'articula a l'entorn de diversos eixos: l'oferta de produccions sociològiques, la demanda, i les relacions més o menys estructurades que s'estableixen entre demandants i entre oferents, però també entre els diversos oferents. En aquest sentit, doncs, s'entén que existeix un model de relacions institucionalitzades d'intercanvi (o *mercat*) que ha condicionat la forma com s'ha institucionalitzat el camp sociològic a Catalunya. En aquest sen-

tit, l'objectiu de la recerca seria analitzar, des del llarg termini, com es configura aquest mercat, quina és l'estructura del mercat, i quines desigualtats genera aquesta estructura.

D'aquesta conceptualització es desprèn, més detalladament, que les relacions institucionalitzades que permeten entendre l'àmbit d'acció dels diversos agents i les «estratègies» desplegades per aquests han de ser considerades des d'un doble punt de vista. En primer lloc, a l'hora d'entendre cadascuna de les pràctiques sociològiques concretes dins del camp sociològic, cal entendre cada pràctica sociològica en relació amb les altres pràctiques sociològiques efectives dins del camp (explicació internalista).

En segon lloc, cal considerar, de forma preminent, les demandes dels clients externs al camp sociològic que se situen en el camp polític, econòmic, social, etc., si es pretén explicar i entendre el funcionament del camp sociològic. És a dir, és necessari també referir l'oferta de cadascun dels productors a la demanda de cadascun dels seus clients externs. En aquest sentit, cal esbrinar quina mena de relació social lliga els sociòlegs amb els seus clients externs. I, pel que fa a aquest assumpte, s'ha apuntat, com a hipòtesi central, que és possible que les relacions de caràcter polític, considerant aquest adjectiu en el més ampli sentit possible, siguin molt rellevants i determinants en el camp sociològic català (explicació externalista).

A l'hora d'analitzar i explicar aquestes relacions polítiques caldrà tenir en compte determinades variables, ja que és possible que aquestes siguin molt importants a l'hora d'explicar el procés d'acumulació del capital científic (institucional o pur) que es realitza en diferents graus mitjançant aquestes relacions polítiques. Es tracta de variables com la *classe social* o el *circuit sociològic de pertinença i de referència*, que possiblement separi els «sociòlegs catalans» dels «sociòlegs espanyols», ja que cal apuntar la hipòtesi que, de ben segur, aquesta variable concreta tindrà un pes decisiu pel que fa a l'establiment d'una determinada estructura de desigualtats dins del camp sociològic català. Una altra variable rellevant serà el *gènere* —d'això ja n'hi ha alguna constatació (Gimeno, 2006, p. 100-106).

5. Bibliografia

- ALSIUS, Salvador (1974). «I Simposio en Bellaterra. Conversaciones sobre la situación de la sociología en la universidad española». *Papers: Revista de Sociologia*, núm. 2, p. 179-200.
- ÁLVAREZ-URÍA, Fernando; VARELA, Julia (2000). *La galaxia sociològica: Colegios invisibles y relaciones de poder en el proceso de institucionalización de la sociología en España*. Madrid: Endymion.
- BERGER, Peter L.; LUCKMANN, Thomas (1996). *La construcció social de la realitat: Un tractat de sociologia del co-neixement*. 2a ed. Barcelona: Herder.
- BONAL, Raimon (1995). «La sociologia de Catalunya. Aproximació a una història». *Revista Catalana de Sociologia*, núm. 1, p. 11-33.
- (1996). «La institucionalització i la professionalització de la sociologia». A: *Actes del II Congrés Català de Sociologia: Girona, 15-17 d'abril de 1994*. Volum I. Barcelona: Societat Catalana de Sociologia, p. 393-406.
- BOUDON, Raymond (2004). «La sociologia que realment importa». *Papers: Revista de Sociologia*, núm. 72, p. 215-226.
- BOURDIEU, Pierre (1997). *Les usages sociaux de la science: Pour une sociologie clinique du champ scientifique*. París: INRA Éditions.
- (2001). *Science de la science et réflexivité: Cours du Collège de France*. París: Raisons d'Agir.
- BUSQUETS, Juli (1993). «La sociologia a Barcelona, els anys seixanta, des del meu record personal». *Papers: Revista de Sociologia*, núm. 42, p. 35-47.
- CARDÚS, Salvador (2002). «Presentació». *Papers: Revista de Sociologia*, núm. 67, p. 12-17.
- CARRASCO, Salvador (1980). «Trenta anys d'activitat docent i d'investigació social. L'Institut Catòlic d'Estudis Socials de Barcelona». *Perspectiva Social*, núm. 16, p. 117-140.
- CASANAS, Joan (1989). *El «progressisme catòlic» a Catalunya (1940-1980): Aproximació històrica*. Barcelona: La Llar del Llibre.
- COULDRY, Nick (2003). «Media meta-capital: extending the range of Bourdieu's field theory». *Theory and Society*, núm. 32, p. 653-677.

- CRESPÁN, José Luís (1973). «La sociologia en Barcelona». *Papers: Revista de Sociologia*, núm. 1, p. 219-224.
- (1974). «Entrevista con el catedrático Carlos Moya». *Papers: Revista de Sociologia*, núm. 2, p. 201-212.
- ELIAS, Norbert (1999). *Sociología fundamental*. Barcelona: Gedisa.
- ESTIVILL, Jordi (2008). «Reflexions a l'entorn dels orígens de l'Associació Catalana de Sociologia». *Butlletí de l'Associació Catalana de Sociologia*, núm. 93, p. 4-8.
- ESTRUCH, Joan; CARDÚS, Salvador (1984). *Consideracions sobre la crisi actual de la sociologia*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.
- ESTRUCH, Joan; GINER, Salvador; SALCEDO, Salvador (1979). «Sociologia». A: ARTAL, Francesc; GABRIEL, Pere; LLUCH, Enric [et al.] [cur.]. *Ictineu: Diccionari de les ciències de la societat als Països Catalans: segles XVIII-XX*. Barcelona: Edicions 62, p. 447-455.
- GIMENO, Xavier (2006). «Classificació i jerarquia. L'estructura de desigualtats del Departament de Sociologia de la UAB (1998-2003) vista a través de l'anàlisi de l'estructura de relacions». *Revista Catalana de Sociologia*, núm. 21, p. 77-112.
- GINER, Salvador (1979). «El descobriment sociològic de Catalunya: tres notes breus». *Papers: Revista de Sociologia*, núm. 12, p. 17-25.
- INSTITUT CATÒLIC D'ESTUDIS SOCIALS DE BARCELONA [ICESB] (1974). «L'activitat de l'ICESB en el curs 1972-73». *Perspectiva Social*, núm. 3, p. 101-120.
- (1979). «El Laboratori de Sociologia de l'ICESB». *Perspectiva Social*, núm. 13, p. 131-141.
- KALINOWSKI, Isabelle (2004). «“Ils ne songent pas à désirer le nirvana”». La sociologie des intellectuels dans *Hindouisme et bouddhisme* de Max Weber». A: HEILBRON, Johan; LENOIR, Remi; SAPIRO, Gisèle [ed.]. *Pour une histoire des sciences sociales: Hommage à Pierre Bourdieu*. París: Fayard, p. 181-201.
- MARÍN, Xavier; MIGUEL, Francisco J.; NOGUERA, José Antonio; RAMBLA, Xavier; TAGUENCA, Joan (1993). «El discurs científic i els processos d'institucionalització científica a la sociologia. El cas de la revista *Papers* (1973-1993)». *Papers: Revista de Sociologia*, núm. 42, p. 49-104.
- MERTON, Robert K. (1973). «Technical and Moral Dimensions of Policy Research». A: *The Sociology of Science: Theoretical and Empirical Investigations*. Edició i introducció de Norman W. Storer. Chicago: University of Chicago Press, p. 70-98.
- (1992a). «Aportaciones a la teoría de la conducta del grupo de referencia». A: MERTON, Robert K. *Teoría y estructura sociales*. 3a ed. Mèxic: Fondo de Cultura Económica, p. 305-361.
- (1992b). «Continuidades en la teoría de los grupos de referencia y la estructura social». A: MERTON, Robert K. *Teoría y estructura sociales*. 3a ed. Mèxic: Fondo de Cultura Económica, p. 362-470.
- NOGUERA, José Antonio; MIGUEL QUESADA, Francisco J.; RAMBLA, Xavier (1996). «El procés d'institucionalització de la sociologia catalana. Una anàlisi a través del discurs científic reflectit a la revista *Papers* (1972-1993)». A: *Actes del II Congrés Català de Sociologia*. Girona, 15-17 d'abril de 1994. Vol. I. Barcelona: Societat Catalana de Sociologia, p. 407-410.
- Papers: Revista de Sociologia*, núm. 42 (1993): «Materials per a la història de la sociologia a Catalunya», p. 107-127.
- PICÓ, Josep (1987). «País Valencià: sociologia de la sociologia». *Papers: Revista de Sociologia*, núm. 28, p. 57-76.
- POUPEAU, Franck [s. a.]. «Les “experts” de l'école en “banlieue”». Còpia personal.
- STORER, Norman W. (1966). *The Social System of Science*. Nova York: Holt, Rinehart and Winston.
- TILLY, Charles (1998). «Of Essences and Bonds». A: TILLY, Charles. *Durable Inequalities*. Berkeley: University of California Press, p. 1-40.
- TORNÉS, Teresa (1986). *Sobre los orígenes de la sociología en Catalunya: Las aportaciones de los anarquistas (1864-1910)*. Tesi doctoral. Bilbao: Universidad de Deusto.
- (1989). «Els orígens de la sociologia a Catalunya i la figura de Santiago Valentí i Camp». *Papers: Revista de Sociologia*, núm. 31, p. 175-184.
- (2003). «Sociòlegs». Còpia personal.
- VENDRELL, Núria (1986). «L'Escola de Ciències Socials de l'ICESB i el seu alumnat (1966-1984)». *Perspectiva Social*, núm. 23, p. 157-181.